

ЗАСТОСУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЯК АНТИРЕЙДЕРСЬКОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто впровадження системи захисту від рейдерства та інших видів недружнього поглинання шляхом створення дієвої системи внутрішнього контролю.

Умови ринкової економіки, в яких здійснюють свою діяльність підприємства різних організаційно-правових форм, значною мірою невизначені і непередбачувані. Тривала і дуже глибока економічна криза породила багато фінансово-майнових небезпек для підприємницької діяльності і загроз бізнесу, загострюючи проблему фінансово-майнової безпеки підприємства.

В умовах недосконалої конкуренції, остаточний розподіл прав власності стає залежним від величини ресурсів, спрямованих на їх придбання.

За період з 2000 року в Україні захоплено понад 3000 підприємств. Як правило, замовника рейдерської атаки цікавить нерухомість підприємства, вигода від продажу металоконструкцій або ж повна зупинка працюючого об'єкта чи визнання його банкрутом (у випадку конкурентної боротьби). Середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 1000%.

Спроби професійної боротьби з такими захопленнями й поглинаннями підприємств в Україні застосовується тільки в останні роки. Фахівці вважають, що українські підприємці взагалі не мають поняття про безпеку бізнесу. Якщо великі фінансово-промислові групи намагаються захиститися самостійно, то середній бізнес, як правило, стає легкою й мовчазною жертвою, спостерігаються лише окремі випадки, коли підприємство робить адекватну відсіч загарбникам.

Теми корпоративних воєн і недружніх захоплень загалом характерні для країн з перехідною економікою, де при мінімально затрачених зусиллях є можливість миттєво стати власником господарського товариства, за безцінь приватизувати стратегічне підприємство, а при наявності потрібних зв'язків – взагалі привласнити цілу галузь.

З метою фінансового та майнового захисту від можливих зловживань з боку інших осіб, у т.ч. рейдерів, на великих підприємствах зазвичай створюються юридичні служби, на менших практикують залучення фахівців – юристів, які здійснюють правовий супровід господарської діяльності підприємства. Та, як показує практика, вони є (в умовах хабарництва, підкупу і т.ін.) малоефективними.

Тому категорія економічної безпеки повинна охоплювати і фінансово-майнову безпеку підприємства і підприємницької діяльності, а розробка методичного забезпечення внутрішнього аудиту в системі управління економічною безпекою підприємства є актуальною. Характерною рисою сучасного розвитку світової економіки є розповсюдження процесів злиття і поглинання компаній, що є важливим фактором підвищення їх конкурентоспроможності.

Хвилі злиття, які відбувалися у світовій економіці протягом останніх 50-60 років, викликали суттєві зміни в її організаційній структурі, замінивши чисельну сукупність малих і середніх підприємств міцними ТНК, які стали основними суб'єктами забезпечення економічного розвитку на інноваційній основі.

Західні рейдери сприяють економічному розвитку: вони усувають від керування бізнесом неефективний менеджмент, запобігають зловживанням з боку великих акціонерів, реструктурують підприємства, які неефективно працюють.

Причому власники атакованої компанії зрештою навіть виграють від вдалої «рейдерської» операції, оскільки вартість їх акцій (разом з вартістю акцій, придбаних рейдером) підвищується. Власне, інститут «рейдерства» став одним із найважливіших інструментів захисту інтересів міноритарних акціонерів. Рейдери об'єднують голоси, розпорошені між сотнями і тисячами міноритаріїв, і змушують топ-менеджмент і власників великих пакетів акцій зважати на їхні вимоги.

Для пострадянських країн злиття і поглинання – це, перш за все, спосіб накопичення капіталу, збільшення своєї частки на ринку і здійснення інвестицій. Зазвичай, після злиття і поглинання надходять реальні інвестиції, здійснюються зміни і модернізація виробництва. Грошові кошти, якими користуються для проведення злиття і поглинання, надходять, до речі, з офшорів, що сприяє поверненню капіталів. Все це повинно обумовлювати позитивний вплив процесів злиття і поглинання (1). Але в Україні набуло розповсюдження силове захоплення власності або так зване «рейдерство».

За оцінками експертів інвестиційних компаній, щорічний обсяг сегмента злиття і поглинання становить в Україні більше 3млрд.дол., причому дві третини поглинань мають характер рейдерських захоплень. Основні проблеми економіки, що пов'язані з «захопленням» – це втрати для власників, негативні наслідки перепрофілювання або припинення діяльності підприємств, які супроводжуються втратою робочих місць і деформуванням галузевої структури. Внаслідок рейдерських конфліктів погіршується інвестиційний клімат, тобто для потенційних інвесторів виникають додаткові інвестиційні ризики. При цьому руйнується віра підприємств та інших членів суспільства в захищеність власності. Вирішення проблеми протидії рейдерству є досить актуальною з метою забезпечення економічного захисту підприємств, підприємництва та збереження права власності.

Рейдерство негативно впливає на міжнародну репутацію України. Факти рейдерства свідчать про незадовільний стан підприємницького середовища і незахищеність власності в Україні. Під рейдерством в Україні розуміють доволі широкий спектр дій від звичайного недружнього захоплення підприємства до його бандитського захоплення. Рейдерство, виникло не сьогодні. Рейдерські захоплення із застосуванням арсеналу сучасного рейдерства відомі ще з XVIIIст., з виникненням перших буржуазних держав, класичної буржуазної власності та, відповідно, появою можливості більш-менш законно чи зовсім незаконно привласнити чужий бізнес.

Юридичного визначення понять «рейдер» і «рейдерство» в Україні немає. У класичному сучасному вигляді рейдерство з'явилося з уведенням в обіг акцій, вільний оборот яких на ринку забезпечив можливість набуття права власності на будь-яке підприємство без згоди її фактичного власника.

Слово «рейдер» прийшло до нас з британської військової термінології. Так називалися морські військові кораблі, які самостійно виконували бойові завдання, що, як правило, посягали на знищення торгових судів інших країн. Так Британія боролася з конкуренцією. Пізніше рейдерами стали називати моряків – любителів легкої наживи. У нас – це загарбники, що відбирають компанії всупереч бажанню власника і передають її своєму замовникові.

Таким чином рейдер – це фахівець з перехоплення оперативного управління або власності компанії.

Під правовим визначенням суті «рейдерства» як економічного явища необхідно розуміти цілеспрямовану зміну майнових прав на активи за допомогою неправомірних судових і адміністративних рішень з застосуванням психологічного і силового тиску рейдерів, а в деяких випадках із застосуванням криміналітету. Наприклад, у сусідній

Польщі рейдерство іменувалось «торпедуванням». Заслугує на увагу таке поняття, як грінмейл. Його слід повністю відрізнити від рейдерства, адже досить часто застосовуваний міноритарієм корпоративний шантаж власника з метою продажу своїх акцій за вищою ціною в розвинутих країнах рейдерством не вважається. Оскільки тут основною метою є не встановлення повного контролю над бізнесом, а отримання прибутку від перепродажу акцій.

Безпосередньо рейдерство в Україні поділяють на «біле», «сіре» і «чорне» (2).

«Білі» рейдери діють виключно за законом, використовують прогалини в законодавстві, намагаються тимчасово погіршити фінансовий і економічний стан підприємства, шукають недоліки у статутних документах.

«Сірі» рейдери балансують на межі закону, однак, як правило, цю межу переходять. Для цього виду характерно використання підроблених документів. Природно, що тут є простір для корумпованих суддів.

«Чорне» рейдерство – це фактично розбій або бандитизм. Тут застосовуються як ознаки «сірого» рейдерства, так і разом з цим підкуп державних службовців, представників правоохоронних органів тощо. Але крім корумпованих незаконних і неправомірних рішень «чорне» рейдерство характеризується обов'язковим застосуванням фізичного насильства, яке використовується для реального втілення рішень у життя.

Незважаючи на неможливість кваліфікувати рейдерство, юридично існує можливість підвести дії з силового захоплення будь-якого об'єкта під кримінальну відповідальність за кримінально-правовими нормами про хуліганство, організацію масових безпорядків, знищення чи пошкодження майна, незаконне зберігання зброї, посягання на життя, тероризм, тому що «чорне», та в більшості випадків і «сіре» рейдерство, які найбільш розповсюджені в Україні, практично завжди супроводжуються такими порушеннями закону, які є достатніми для того, щоб притягти рейдера до кримінальної відповідальності навіть за відсутності в Кримінальному Кодексі спеціальної «рейдерської» норми.

Проте, недосконалість українського корпоративного права, висока корумпованість бюрократії і правозахисних органів привели до можливості захоплення будь-якого підприємства – незалежно від форми власності, легітимності придбання, якості оформлення статутних документів, реєстру акціонерів та інших документів, а також від ефективності менеджменту.

Тому для подолання рейдерства необхідно упровадити антирейдерські технології безпосередньо на підприємстві. Особливо в умовах повільного вирішення проблеми законодавчого забезпечення антирейдерського захисту.

Для цього підприємству слід своєчасно розробити і впровадити стратегію захисту від рейдерства та інших видів недружнього поглинання. Одним з дієвих механізмів реалізації протидії рейдерству є організація досконалого внутрішнього контролю (3).

Згідно зі статтею 1 Лімської декларації керівних принципів контролю, прийнятою 9 конгресом Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) у 1977 році, «Організація контролю є обов'язковим елементом управління суспільними фінансовими ресурсами, оскільки результатом такого управління є відповідальність перед суспільством». Контроль не є самоціллю, він є неодмінною частиною системи регулювання, метою якого є виявлення відхилень від прийнятих стандартів і порушень принципів законності, ефективності та економії використання матеріальних ресурсів на ранній стадії, щоб мати можливість прийняти корегуючі дії, а в окремих випадках притягнути винних до відповідальності, отримати компенсацію збитків або здійснити заходи для попередження таких порушень в майбутньому.

Організація внутрішнього контролю – складний та відповідальний процес управлінської роботи.

Методи організації контролю – це сукупність способів, за допомогою яких реалізуються функції організації.

Особливостями організації внутрішнього контролю є такі:

- 1) здійснення контрольних заходів особами, які є штатними працівниками підприємства;
- 2) охоплення всіх видів контролю, які здійснюються представниками підприємства;
- 3) забезпечення як прямого, так і зворотного зв'язку між структурними підрозділами підприємства, між суб'єктами та об'єктами контролю.

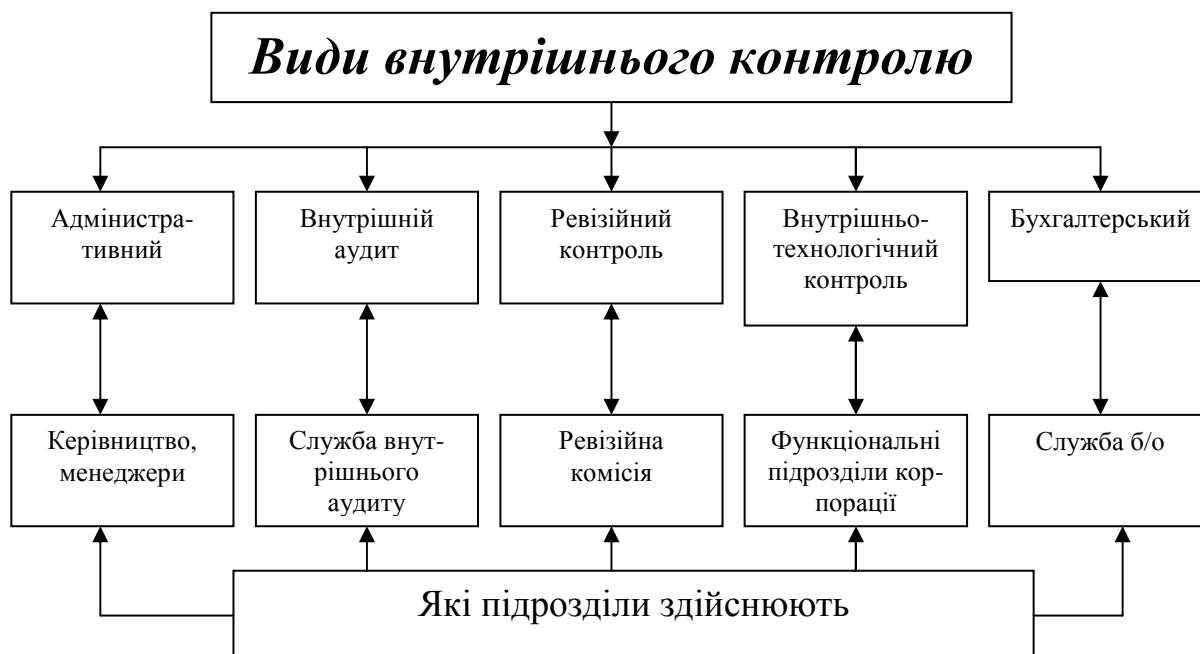

Рисунок 1 – Види внутрішнього контролю підприємства

Система ефективного внутрішнього контролю – це важлива складова управління підприємством, яке є основою її безперебійного функціонування. Дієві заходи внутрішнього контролю сприяють виконанню головних завдань промислового підприємства, досягненню ним стратегічних та тактичних цілей.

Така система спонукає працівників підприємства дотримуватися чинного законодавства та нормативних актів, а також розробленої виробничо-збутової політики, планів, внутрішніх правил та процедур, вчасно виявляти та знижувати ризик непередбачених витрат чи втрат ділової репутації.

Підвищений інтерес до внутрішнього контролю в промисловості України посилюється у зв'язку з чисельним банкрутством підприємств.

З метою забезпечення надійності, законності, ефективності, а також безпеки господарських операцій та діяльності кожне підприємство повинно мати внутрішній механізм, який захищає від потенційних помилок та порушень.

Створення ефективної системи внутрішнього контролю досягається шляхом оптимізації взаємовідносин та обміну інформації між фахівцями, що проводять внутрішньо-технологічний контроль, внутрішніми аудиторами, бухгалтерською службою та керівництвом.

Ефективність системи внутрішнього контролю підприємства підвищується при взаємодії з представниками зовнішнього контролю під час обміну інформацією(5). У процесі взаємодії, з одного боку, зовнішні аудитори оцінюють ефективність організації внутрішнього контролю, з іншого боку – інформація насамперед внутрішнього аудиту значно знижує витрати на зовнішні перевірки.

З усіх елементів управління: а саме прогнозування, планування, регулювання, контролю, аналізу, стимулювання, – саме контроль дає реальну оцінку стану підприємства.

Однією з причин, яка обумовлює незадовільний стан ефективності господарської діяльності, є відсутність належного дієвого внутрішнього контролю(4). Тому особливу актуальність набуває дослідження напрямків удосконалення внутрішнього контролю з метою підвищення фінансово-економічної стабільності підприємств, створення на цьому підґрунті системи протидії рейдерському захопленню.

Для збільшення надійності, законності, ефективності, а також безпеки господарських операцій та діяльності кожне промислове підприємство повинно мати внутрішній механізм, який захищає від потенційних помилок, втрат та різноманітних порушень. Саме цю роль виконує внутрішньогосподарський контроль.

Як елемент системи внутрішньогосподарського управління, контроль повинен виконувати завдання подальшого забезпечення ефективності функціонування підприємств, оскільки це є головною умовою реалізації економічних інтересів власників.

Література

1. Білопольський М. Г. Управління машинобудівним підприємством на основі вдосконалення механізму корпоративного контролю і внутрішнього аудиту : монографія / М. Г. Білопольський, М. Ю. Мілявський, Г. В. Астапова, І. В. Філіпишин. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2010. – 184 с.
2. Мілявський М. Ю. Корпорації машинобудівельного комплексу як об'єкти корпоративного контролю / М. Ю. Мілявський // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук.-практ. ст. – Х. : УкрДАЗТ. – 2012. – Вип. 39. – С. 303-306.
3. Мілявський М. Ю. Методика корпоративного контролю кредитної діяльності машинобудівних корпорацій / М. Ю. Мілявський // СХІД. – Донецьк. – 2011. – № 7(114). – С. 44-49.
4. Мілявський М. Ю. Місце корпоративного контролю в системі управління підприємством / М. Ю. Мілявський // Вісник ДДМА. – Краматорськ : ДДМА. – 2012. – № 2(27). – С. 236-239.
5. Мілявський М. Ю. Застосування елементів організаційно-економічного механізму корпоративного контролю у практичній діяльності машинобудівних корпорацій / М. Ю. Мілявський // Вісник ДДМА. – Краматорськ : ДДМА. – 2012. – № 2(10Е). – С. 244-254.

Шимко А.В.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Обґрунтовано необхідність при формуванні маркетингових технологій підприємств роздрібною торгівлі використовувати актуальну, своєчасну та достовірну інформацію. Розроблено систему інформаційного забезпечення формування маркетингових технологій, що дозволяє ефективно накопичувати дані та надавати інформацію користувачам для прийняття обґрунтованих маркетингових рішень.

Постановка проблеми. Ефективна діяльність роздрібного торговельного підприємства сьогодні у значній мірі залежить від якісного формування та впровадження ним маркетингових технологій. У той же час, ринок роздрібною торгівлі характеризується посиленням конкуренції, мінливістю споживчого попиту, нестабільністю зовнішнього оточення, що вимагає від підприємства здійснювати формування маркетингових технологій на основі якісного інформаційного забезпечення.

© Шимко Алла Василівна – асистент кафедри товарознавства та маркетингу.
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Чернівці